

KUPA (206) *sb f*

sg *N* kupa (24). ◇ *G* kupy (34). ◇ *A* kupę (85). ◇ *I* kupą (7). ◇ *L* kupie (35). ◇ *pl N* kupy (2).
◇ *G* kup (2). ◇ *D* kup(o)m (1). ◇ *A* kupy (6). ◇ *I* kupami (6). ◇ *L* kupach (3). ◇ *du A (cum nm)*
kupie (1) *BudBib Iudic* 15/16.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

Zbiór, wielką ilość; zgromadzenie w pewną całość, razem; acervus, cumulus Mącz, Calag, Calep, Cn; congeries, silva, strues, turba, Mącz, Cn; agmen Calep, Cn; moles Mącz; caterva, chorus, congestus Cn (206) : Cumulus – Kupa. Calep 277a.

kupa czego (3): Mącz 436b; zebrał wielką kupę írebrá/ y połał do Prus. SkarŻyw 356; WujNT 543.

I sg w funkcji okolicznika miary: »kupa« = acervatim, coacervatim, congeste, congestim, conglobatim, fartim Cn (3): Pełná ízpiżárnia/ kupą ciąguie k íobie GrabowSet Yv; Lecz íáko przyśláák ták odeydzíe oná Kupą Mammoná. KlonFlis C4v, C4v.

W charakterystycznych połączeniach: kupa wielka (2); kupa grzechow.

Zwroty: »w kupę gmatwać (a. zgmatwać), gmatwanie, mieszać« [szyk zmienny] (4 : 1 : 1): A mowíe íz to [X. K.] w kupę íedną gmátwa/ gdy záś z tych dwu íobie rownych/ íednegoż tylko Bogá czyni CzechEp 179, 178, 222 [2 r.], 261, 313.

[»w kupę hatlic [= mieszać, gmatwać]« [szyk zmienny]: Widzícíesz tedy/ Bráćia mili; że waży Minítrzy wżyítko w kupę hátlá (marg) Kácerze rzeczy rozne hátlá w kupę (–) HerbOdpow Nv, O3, P8v, Bbb4 (Linde).]

»w kupę zebrać itp., zebrany itp.; do kupy zbierać itp., zebrany; na kupę zebrać itp., zgromadzenie« = coacervare, consolidare, exaggerare Calep [szyk zmienny] (6 : 5; 3 : 1; 2 : 1): SienLek a4v; SkarŻyw A3; w kupę wżyítkie álegorye/ ábo zmyły duchowne/ zebrał CzechEp 201, 315 [2 r.], 409; Calep 209a, 247b, 380b; LatHar +++v, 476; WujNT 668 marg; PIĄTY ARTYKVL PIERWSZEY POWINNOSCI Krolewskiej. Dobrá Rzeczypóspolitey do kupy zgrómádzáć SarnStat 82, 167, 168, 1280; Bo hístorya íeít mądrosć w kupę zložona/ y rozum ludzía wíela w íedno zebrany. SkarKazSej 662b; rozmawíáli zemną y z nárzekáníem/ zem íie o to nie ítárał/ áby prace y písmá íego do kupy były zá moim ítáráníem zebráne y swíátłu pokázáne. SzarzRytJSzarz nlb 2.

Szereg: »kupa, (i) gromada« [szyk 5 : 4] (9): Moles, Kupá/ Gromádá wielka/ yáka wielkość. Mącz 229b, 71d, 145a, 403b, 422c, 436b; Calag 266a; Acervus – Gromada kupa. Calep 15b; WujNT 543.

Wyrażenia przyimkowe: »na kupie« (1): Pátrz íákom wídzíal wżyítki grzechy moie ná kupie. SkarŻyw 98.

»w kupie« = cumulatim Mącz, Calep; acervatim, catervatim, gregatim Calep (7): Mącz 72a; Calep 15b, 172a, 277a, 465b; tედym tu confignował té Státuty, áby w kupie wżyítko ínádniey obáczyć íie to gośpodárztwo Koronné mogłó. SarnStat 517.

~ W połączeniu szeregowym (1): Rzeczy to íą wielkíe/ [...] y niewíeím áby od którégó/ tákó Gréckíégó/ íáko téż y Láćínłkíégó Autorá/ kiedy w kupie rázem póspólu tráctowáné były OrzQuin Yv. ~

a. Stos, sterta, pęk, spiętrzenie (o przedmiotach konkretnych); pyra, rokus, strages, tumulus Mącz (79) : FalZioł V 94; Mącz 422d; wynieśli nád nim [trupem] kupę kámienną wielką [tumulum]/ alź

do dnia tego (trwająca). *BudBib Ios* 8/29[28]; Czeluścią osłową dwie kupie [*acervum acervos duos (marg) acervorum* (—)] (vczyniłem) czeluścią osłową nabiłem tyfiąc mężow. *BudBib Iudic* 15/16; *KochFr* 100.

kupa czego (27): Rychley kupę drew nákláćcie/A wielki ogień nápalćie. *BierEz* D3, P4v; Ledá yákye [zgromadzenie rzeczy] yeft/ gđzye częći álbo rzeczy ledá yáko fy zbyeżą/ á nic ná tym gđzye á yáko ktora leży álbo ftoi: Yáko kupá zboża/ ftađo źwirzát. *KromRozm III* F6v; *Leop Ez* 3/15; *RejZwierz* 121 v; *BibRadz Deut* 13/16, *Prov* 26/8, *Is* 25/2; Vfuto teź było ná rynku wielką kupę owlá *BielKron* 331, 294v; Sylva etiam de herbis aliquando dicitur, Kupá ziela weřpołek zrosłego. *Mqcz* 436b, 2c [2 r.], 333d, 358b, 422c, 442b; *HistLan* C2v; *BudBib Iob* 21/32, I 336c *marg*, 4. *Esdr* 2/9; *Strum* E4; *WujNT Act* 28/2; Podał kupę ftrzał związáných/ y łamáć ie káždemu fynowi kazał. *SkarKazSej* 676b, 676a; (*marg*) Kupy Gárncow. (–). Tymże teź wściem wyźryźł áno gory/ Hániebne z gárncow niofą wodne fory *KlonFlis* G2v, H3v; [Tam ze wklastorze kvpa kamyenya lyeszalo *ŻywEufr* 201].

I pl w funkcji okolicznika miary: »kupami« = *acervatim Vulg, Cn* (3): Wyęcey łoby dzifia drugi ná tym łamaným fwyecye waży gromády pyenyędzy/ gdyby ich kupami náliczył/ nizeli rozum fyná fwego kthoremu mogłby go doftáć/ kiedyby trochę pyenyędzy wfypał/ á ná náuki yemu náłożył. *GliczKsiąż* M2; *Leop Sap* 18/23; *BudBib Sap* 18/23.

W porównaniach (3):

Jako comparatum (1): ná kilka dziefiátł łokći ná zwyfz iáko domy kupy nákládáią ryb fuchých *BielKron* 294v.

Jako comparandum (2): Rościął morze y przewiodł ie/ záftáwiwfzy wody/ iáko kupę [*stare fecit aquas veluti acervum*]. *BudBib Ps* 77/13, *Ex* 15/8.

W charakterystycznych połączeniach: *kupa kamienna* (2), *niemała*, *wielka*; *kupa chrostu*, *czyrwonych*, *drew* (7), *garncow*, *kamieni(a)* = *kamionka* (4), *owsa*, *pierza*, *popiołu*, *rumu*, *ryb*, *strzał*, *zboża* (2), *ziemie*, *złota*; *trupow*, *zmarłych*.

Zwroty: »kłaść, (z)miotać, walić na kupę; skłaść w kupę« = *conicere Calep* [*szyk zmienny*] (2 : 2 : 1; 1); *FalZioł* IV 38a; *RejKup* 13; *BudBib 1.Mach* 11/4; *Calep* 241b; *GosłCast* 9; Kłáđą kiie ná kupę/ głaze ná kámionki/ Wiią kiczki z brzeżiny/ mężowie y żonki. *KlonWor* 48.

»na kupę słożyć« = *obróćić w ruinę* (1): Ieruzalem przebráne miáfto twoie zniífczywfzy máło nie náiednę kupę flożyli. *RejPs* 118v.

»walić się, wpadać na kupę« [*szyk zmienny*] (1 : 1): *Mqcz* 361d; *Corruo* – Vpadám, waleřzie nakupę. *Calep* 263b.

»w kupę zlać« = *stopić* (2): Druga fie fzkodá wielka przez Goldfzlary dzieie/ Iż on rázem kilka fet Złotyých w kupę zleie. *BielSat* C3v [*idem*] *BielRozm* 20.

»w kupę zlepiąć, się zlepić« (1:1): *FalZioł* I 95a; Pátrźże gdy mocne wiátry prochy wzgorę wznofzą/ A iż ie tám pod niebo wyfoko wyniofą/ Gdy przyđą w ty mokrořći/ wnet fie w kupę zlepią *RejWiz* 151.

»na kupę złożyć, zwabić« = *zbudować, odbudować* [szyk zmienny] (1 : 1): Pułte zamki pograniczne. Czekały miłe kámiennie/ aż fie Pan zmiłuię/ A iż wždy kogo rułzy/ co świat przepátruie. Iż cie záfię ná kupę/ iáko pirwey złoży/ Sobie ławę/ Koronie/ pożytek vmnoży. *RejZwierz* 110; *KochPieś* 49.

»w kupę złożyć« = *zebrać razem, złożyć w całość* (1): O mój łynu kto twoié członki w kupę złoży? *GórnTroas* 71.

»na kupę (z)nieść *itp.*; do kupy zbierać *itp.*; w kupę zgromadzony« = *globare Mącz* [szyk zmienny] (5; 3; 1): *RejPs* 47v; ktore [drzewo krzyża] gdybyście ná iednę kupę znieśli/ tedybyście dom wielki łniego zbudować mogli. *KrowObr* 239; *RejWiz* 83; *Mącz* 146c; *MWilkHist* C2v, E2v; *OrzJan* 111; *LatHar* 680; Kiedy Ráycá zwycięstwo otrzymał: do kupy Nieprzyaóiółom wzięte znalazł wšytki łupy. *KlonWor* 17.

Zestawienie: »kupa kończata« = *ostrosłup, stożek; meta Mącz, Cn* (1): Meta, Cél. Kres koniec wšelákich rzeczy. Item congeries seu strues, in acutum tendens, Gromádá álbo kupá kończáta *Mącz* 219a.

Szeregi: »gromada albo kupá« (1): *Mącz* 219a *cf* *Zestawienie*.

»kupa albo stos« (2): Rogus, Kupá álbo łtós drew ná których łtárzi vmárle ciála palili. *Mącz* 358b, 2c.

Wyrażenia przyimkowe: »na kupę« (19): wytrześ od każdego Ryby ná iednę kupę *Strum* Iv; *GrabowSet* T4v; *LatHar* +4v; *CiekPotr* 51. *Cf* »kłaść na kupę«, »na kupę słóżyć«, »walić się na kupę«, »na kupę złożyć«, »na kupę (z)nieść«.

»w kupę« (11): zbiegłóć krwi w kupę [*ziele gruszczyzka*] rołpułzcza *FalZioł* I 116c, I [115²]a; *Leop Is* 9/18; *BielKron* 331. *Cf* »skłać w knpę«, »w kupę złać«, »w kupę zlepiać«, »w kupę złożyć«, »w kupę zgromadzony«.

»na kupie« (4): CHłop łyczáných powrozow/ nákręcił niemáło/ By mu fie też co zá nie/ nápotym dołtáło. Y pokładł ie ná kupye *RejZwierz* 117; *BibRadz Eccli* 39/21; *BudBib Eccli* 39/21; *SkarŻyw* 98.

»w kupie« (4): idąc w drogę wefełe/ Náłazł w kupie grufzek wiele *BierEz* P; *HistLan* C2v; *GórnTroas* 8; Małże iuż wšytko w kupie/ czyś przepomniál czego? *WyprPl* B2.

b. *Gromada, zgromadzenie, wielka liczba ludzi; wspólnota; cohors, concilium, concio, conglobatio, conventus, corona, examen, frequentia, globus, grex Cn* (78) : *Mącz* 253b, 469a; Tám kiedyś y ty łtánał w pośród wielkiéy kupy Rycérłkiéy/ przyodziány Mołkiewłkiemi łupy *KochJez* A2v; *Calep* 44a; *SarnStat* 703.

kupa kogo (4): Famulatio – Kupa słuźebnikow. *Calep* 407b; *VotSzl* E4; *SkarKazSej* 659b, 665a.

I pl w funkcji okolicznika miary: »kupami« = *acervatim, catervatim, centuriatim, globatim, glomeratim, gregatim, uno grege Cn* (1): PRzecz fię kupámi wodzą łudźie/ á łwe iády Z prozną myśłá mielzáią? *GrabowSet* E3.

W charakterystycznych połączeniach: *kupa mała, okrutna, wielka* (4); *kupa jezdnych, pieszych, rycerska; kupa kozakow, ludzi* (2), słuźebnikow.

Zwroty: »iść w kupie« (1): łzli w kupie do łtárłze⁸⁰/ profłząc go y mowiąc *SkarŻyw* 184.

»do kupy (przy-, z)wieść« (3): *SkarJedn* 19; trzeba co narychłey [!] wšytkie ziemie y wšytkie łudzie dokupy zwiesc *ActReg* 113; *SarnStat* 121.

»w kupic stać (*a. stawać*)« = *cumulatim starc Mącz* (3): *Mącz* 72a; Herbowni z ołobną w kupię [!] pod śwą chorągwią/ Herbem śwem ozdobioną/ łtawali *GórnRozm* B2; *SkarKazSej* 676b.

»w kupę się ścisnąć« = *zwierać się; constipare, densare agmen Cn* (1): To w tę/ to w owę łtrone łzabłą błylka [*pani biała*]/ A przed nią w kupę huf łie czarny ściłka. *KochSz* B3v.

»w kupę zebrać *itp.*, zebrany *itp.*, zebranie; do kupy zebrać *itp.*; na kupy zgromadzić« [*szyk zmienny*] (5 :3 :1; 6; 1): *Leop Os* 9/6; *BibRadz Is* 24/22; *GórnDworz* Ff; Pálterze chłopi prości w kupę łie zebráli/ Otomaná teź chłopá zá krolá obráli. *RejZwierc* 242; *KochMon* 20; *BudNT Matth* 22/34; *CzechRozm* 118v; *SkarJedn* A3, 102; *SkarŻyw* 483, 503; *NiemObr* 16; ZEbrałszy łie do kupy/ póydzłem won kray miły *OstrEpit* A3; *WujNT* 398; *CzahTr* E4v, Gv.

»zejść się *itp.* w kupę; iść *itp.* do kupy« [*szyk zmienny*] (5; 2): owi zwolennicy Gdy łie zeydą w kupę włlytcy Nie iednemu zmylą łfyki Mowiac rozliczne ięzyki *RejRozpr* F; *GórnDworz* G5; *BudNT* 1.Cor 11/18 [20]; *CzechEp* 192; *CzahTr* D3, L3v; gdy ieden rządzł/ włzyłcy z łwym rozumieniem do kupy idą/ y ieden łácnłey włzyłcy do łiebie y do zgody łwłętey pólágnłe. *SkarKazSej* 691a.

»do kupy, w kupę zganiać (*a. zegnać*)« = *cogere agmen, compellere greges in unum Cn* (3 : 1): ołtatek łudu w kupę zegnawłszy łakoby trzode łaką w włłę w pędzłł y potopłłł. *MiechGlab* 33; *RejWiz* 167v; *SkarJedn* 122, 124.

»zjechać się (*a. zjechać się*) do kupy, w kupę« (1 : 1): z iedzmy łię do kupy/ ná Synod S. *SkarJedn* 335; *SkarŻyw* 504.

»w kupę się zlecić« (1): Acz łie włęc łáko Wrony czálsem w kupę zleca/ Kraczą/ wrzelzczą/ á drudzy łáko Sroki rzekcą *RejWiz* 55.

»zwoływać do kupy« (1): Concio – Zwołłwám dokupy. *Calep* 232b.

Wyrażenie: »kupa niezbożna« = *sekta* [*szyk* 1 : 1] (2): Bluzniercy oni/ czynłłł łię ták dobrłłł łáko y Aaron y z pychy y hárdółłł/ łekty y rozdzłáły w wodząc/ łud do łwey niezbożney kupj [!] zbłeralłł. *SkarŻyw* 483, 493.

Szereg: »kupa i zjazd« (1): Teraz łłan łákłłł łię ozywa Ewángelłkow/ ktorzy kupy łobłe y złázdy czynłá *SkarKazSej* 682a.

Wyrażenia przyłmkowe: »do kupy« (23): *PapřPan* V4; zwłáłzczá Ormłány do kupy S: owczárlłey łwołey/ przygárlłnac [*papłeź*] raczyłł. *SkarJedn* 301; *KochProp* 11; *WujNT Act* 2/47; *SarnStat* 121; *SkarKaz* 633a; niezgodá łic do kupy łie łełłe/ áłe włzyłłko rołprałza *SkarKazSej* 673a. Cf »łłć do kupy«, »do kupy (przy)włełłć«, »do kupy zebrać«, »do kupy zganiać«, »zjechać się do kupy«, »zwołływać do kupy«.

~ *W przeciwwstawłenłu*: »osobno ... do kupy« (1): łłł vczeńł/ gdy ołobno mowłá/ wldzą łie być bárlło mądryml/ á łkoro do kupy przydą/ tho on rozum łewłem gdje zglłłł/ bo z łch rády/ łic dobrego łe wychodłł *GórnDworz* G5.

Szereg: »do kupy ł (do) łednołłł« [*szyk* 2 : 1] (3): Ná konłec y zá to vmárlł Bog łen náłz/ áby łłny rołprałłłone do kupy y łednołłł zebrałł. *SkarJedn* A3, 19; *SarnStat* 121. ~

»w kupę« (21): (*did*) Xłáze zwłłłłwa towarłłłow doradłł (–) Nuź łam wkupę Bračzya náłłly Spátlłłecłł łas łęłł paduch łłárlłly *RejKup* t4v; *GrabowSet* Q4; łię łłoczyłłł one dwe woyłłká w kupę/ włłczyłłká

poczęli pfy łamác/ miotác kolo [!] liebie. *CzahTr* D3v. *Cf* »w kupę się ściskać«, »w kupę zebrać«, »zejść się w kupę«, »w kupę zganiać«, »zjechać się w kupę«, »w kupę się zlecieć«.

»na kupie« (1): v żadnego [...] Krolá/ ták wiele czyłtych ludzi ná kupie nie naydzie *GórnDworz* C7.

»w kupie« (20): *RejKup* n8v; á było ich w kupie [*eratque turba*] mianowicie tám ná onym mieyfcu iákoby fto y dwádźiesięciá *BibRadz Act* 1/15; *KochList nlb* 1; *PaprPan* R4; *SkarJedn* 384; *SkarŻyw* 349; *KochPhaen* 10; *ActReg* 94; *Calep* 228a; Bo im zarázem kneble w gębę powtykano/ Y iáko capy krępe w kupie powiązано. *KmitaSpit* B2v, B4, C3v; *SkarKaz* 383b. *Cf* »iść w kupie«, »w kupie stać«.

~ w kupie kogo (2): w kupie męźnych Kozaków/ którzy z nim fkupili fye byli/ [...] tám zołtał *OrzQuin* R2v; *SarnStat* 569.

W przeciwstawieniu: »osobliwie ... w kupie« (1): ci którzy v was z przodku ftánowali práwá/ nie pátrzyli na to/ iż tu ofobliwie/ á nie w kupie ludzie mieszkáią *GórnRozm* K3v.

Szeregi: »w zebraniu i w kupach« (1): áby [*białe głowy*] do fpraw wezwáné nie cífnęły fie w zebraniu y w kupách męźczyzn [*in turmis et conventibus masculorum JanStat* 518] *SarnStat* 569.

»w kupie i zgodzie« (1): Gdy fię ludzie z sobą dzielą y wádzą/ nałábłzy fą. Lecz gdy w kupie y zgodzie ftoią/ mocno fię káżdemu nieprzyiacielowi poftáwią. *SkarKazSej* 676b. ~

c. *Wielka liczba zwierząt, stado; grex Cn* (3) :

kupa czego (2): połtał tákiefz piefze miedzy fkáły/ gdzie wędzow kupy wielkie były *RejZwierc* 163; *SkarŻyw* 508.

Wyrażenie przyimkowe: »w kupę« (1): (*nagł*) Wfzy w brodzye. (–) ZApuć w brodę ogáry/ á rozmietuy fieci/ Dofiedzić źwirz chociay go/ Rarog nie záleci. Rozewrzy pięć páznoktow/ záiedźze od vchá/ Nápedziłz síłá w kupę/ tego złego ducha. *RejZwierz* 140v.

Synonimy: *gora, gromada, zbior, zbor; a. kopa, pęk, sterta, stos; b. hufiec, rota, rzesza, tłum, tłuszcza, uf, zebranie, zgromadzenie, zjazd.*